lingvistice din Romania *continua*; în al treilea rînd, prezentarea spațiilor lingvistice tradiționale din Romania *continua*; în al patrulea rînd, clasificarea limbilor romanice. În finalul primei părți, plecînd de la cele trei tipuri de variații diasistemice (diatopice, diastratice, diafazice), sînt studiate variațiile limbilor romanice.

În partea a doua, care tratează istoria și structurile interne ale limbilor romanice, după prezentarea unui cadru general al aspectelor teoretice, se propune o analiză comparată a compartimentelor limbii, fonetic-fonologic, morfologic, sintactic și lexical din spațiul neolatin.

În partea a treia, care adîncește aspectul istoric extern al limbilor și varietăților romanice, după o prezentare a problemelor de istorie externă, a factorilor determinanți din istoria externă, (spațiul, demografia, contactul lingvistic, infrastructura și organizarea socioculturală, politică și economică, cultura scrisului și gîndirea lingvistică), cu indicarea cronologiei corespunzătoare, se descrie baza latină a limbilor romanice, încadrată între secolele al VII-lea î. Hr – al V-lea d. Hr, punctînd aspecte privitoare la formarea Imperiului roman, la procesul de latinizare, la contactul lingvistic și la fragmentarea creată în Romania, precum și la variația și regionalizarea limbii latine. În perioada următoare, situată între secolele al V-lea și al X-lea, este încadrată geneza Romaniei, prin care se înțelege, în mod firesc, trecerea de la latină la limbile romanice, delimitarea teritoriilor romanice rezultate în urma procesului de trecere de la limba mamă la limbile fiice, migrarea și contactul lingvistic etc. Romania secolelor al XI-lea și al XV-lea înseamnă o etapă, pe de o parte, de mari migrații și colonizări și, pe de altă parte, de stabilizare și fluctuație interne în cadrul spațiilor constitutive. De asemenea, în funcție de ceilalți factori de istorie externă, autorul prezintă situația infrastructurii, a evoluției socioculturale, a culturii scrisului, a culturii lingvistice și a varietăților și limbilor aloglote. Urmează apoi epoca modernă, încadrată între 1500 și secolul al XIX-lea, asupra căreia se fac aprecieri specifice, pe lîngă cele comune discutate în cadrul fiecărei etape cronologice (spațiul, geopolitica, demografia, cultura scrisului și elaborarea lingvistică). Notele specifice trimit la elaborarea unei gîndiri lingvistice prin stabilirea de teorii și gramatici și inițierea lexicografiei. În ceea ce privește epoca contemporană, situată între 1880-2000, pe lîngă aspectele comune indicate *supra*, sînt tratate cele specifice, precum tendințele evolutive ale varietăților nenormate contemporane. În ultimul rînd, secțiunea a treia se încheie cu aportul istorie externe în domeniul lingvisticii romanice.

În partea a patra, se adîncesc aspecte privitoare la metodologia și practica din cadrul cercetării de tip romanistic. Astfel, după prezentarea metodologiei și practicii cercetării în lingvistica romanică, se delimitează elementele metodologice de tip filologic (genurile textuale, tradițiile textuale, codarea și transmiterea textelor vechi, teoria și practica edițiilor, lingvistica corpus-urilor în romanistică) și elemente de istoriografie în lingvistica romanică (geneza și elaborarea paradigmei istorico-comparative; paradigma modernă a romanisticii; teoria, practica și predarea romanisticii; lingvistica și politica în romanistică), aplicate cercetării lingvistice romanice.

Meritul acestei lucrări constă, în primul rînd, într-o sistematizare de tip pedagogic a unei materii teoretice și aplicate foarte vaste din cercetarea romanistică și, în al doilea rînd, în introducerea unei terminologii de specialitate care ordonează gîndirea lingvistică din spațiul francofon. (Simona AILENII)

Ioan Caproșu și Elena Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, I (1429–1750), II (1751–1795), Iași , 2008, III (1796–1828), IV (1829–1859), Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009. Adunînd texte din perioada 1429-1859, editorii

BDD-R12 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 09:50:37 UTC)

Însemnărilor de pe manuscrise şi cărţi vechi din Ţara Moldovei, istoricii Ioan Caproşu şi Elena Chiaburu, pun la dispoziția publicului interesat „un imens jurnal colectiv al istoriei noastre", după cum se precizează în *Prefața* primului volum la care ne referim. Îndelungata experiență în editarea izvoarelor medievale, preocuparea pentru descoperirea acestor însemnări în arhivele şi bibliotecile publice şi particulare din țară sau străinătate a prof. univ. dr. Ioan Caproşu şi efortul deosebit al unui cercetător recunoscut în domeniul istoriei cărții, dr. Elena Chiaburu, de a realiza tehnoredactarea şi indicele materialului documentar au făcut posibilă publicarea celor patru volume de *Însemnări de pe manuscrise şi cărți vechi din Țara Moldovei*.

Convinşi de importanța particulară a unor astfel de însemnări, numeroşi istorici, începînd cu Gheorghe Ghibănescu şi Mihai Costăchescu, au întrevăzut necesitatea adunării unor astfel de însemnări şi au avut întreprinderi de acest fel, dar ediția apărută la Casa Editorială Demiurg în condiții grafice excepționale este primul *Corpus* care cuprinde într-o editare de acurateţe filologică totalitatea însemnărilor ce au fost făcute pe cărțile, manuscrise şi tipărite, care s-au aflat în Moldova între 13 martie 1429, de cînd se cunoaşte prima însemnare cu data sigură, şi pînă în anul 1859, indiferent de limba în care au fost redactate: slavonă, română, greacă, polonă, rusă ş.a.

Acest demers istoriografic are principalul merit de a oferi o bogăție de informații utile atît istoricului, cît şi filologului sau teologului. La o lectură atentă a celor patru volume, cititorul poate observa că însemnările sînt adevărate izvoare pentru istoria culturii şi cea politică, economică şi socială. Importanța însemnărilor de pe manuscrise şi cărți a fost subliniată şi de N. Iorga care atrăgea atenția asupra faptului că alături de „istoria oficială, solemnă, pe care o voiesc, o cer, o revăd adesea şi o schimbă, o aprobă pentru folosul faimei lor domnii întîi, puternicii de sub cîrmuirea lor de pe urmă" este şi „istoria care nu e compusă, ci numai însăilată, notată incidental şi sporadic de cei modeşti şi puțin cărturari uneori, care nu se gîndesc nici la un patron, nici la un public, ci pun pe hîrtie ce ştiu, din simplul impuls instinctiv de a nu lăsa ca faptele să se piardă ori nevoia de a face şi pe alții, necunoscuți, martori ai suferințelor, isprăvilor şi întîmplătoarelor bucurii ale lor. E istoria țării prin cei mici"[7].

Aşternute pe filele albe de la începutul sau de la sfîrşitul cărților, pe marginile paginilor sau la sfîrşitul textului, însemnările de pe cărți sînt mărturii ale nevoii imperioase a „celor mici" de a scrie fapte spre „aducere aminte". Chiar dacă unele însemnări notează lucruri derizorii precum cea de pe o *Carte românească de învățătură*: „Am cercat pana şi cerneala" (I, p. 210) sau cea de pe pe coperta unui *Miscelaneu* din secolul al XVIII-lea: „De mult ce am cetit, am şi urît. Şi nemaiavînd ce face, am scris pe această carte, fiind şi bade Costandin Goroveiu. Satul Poienile Oancii, ținutul Roman, ocolu Siretului di sus" (I, p. 210), iar altele notează doar numele copistului, a celui care a citit cartea, a posesorului sau a donatorului, fiecare dintre cele mai multe însemnări se constituie într-un adevărat „arc peste timp", pentru că sînt scrise „ca să să ştie": „Să s(e) ştii de cîndu am fost în sfînta mănăstire Solca, eu multu păcătos Ştefan diiacu ot Rădăuţ, şi au fostu egumin Măzărianul. Şi îmbla anul aşa, văleat 7264 <1755>sep(temvrie) 10" (II, p. 47); „Să să ştie cînd au venit moscalii. Luni dimineața au întrat în Iaşi Sima căpitan, cu cîțiva volintiri iar vineri au intrat Prozorovskii general cu frumoasă oaste. Gheorghe popa iscal. Let 7278 <1770> septembrie 21, au întrat" (II, p. 201); „Să să ştie că am cumpărat eu Andrieşoaie, această sfîntă carte, anume *Octoih*, şi am dat la

[7] N. Iorga, *Istoria țării prin cei mici*, în „Revista istorică", VII (1921), nr. 1-3, p. 26.

BDD-R12 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 09:50:37 UTC)

sfînta biserică în Pojorîta, unde să prăznuieşte hramu Sfîntului Neculai şi am dat pe dînsa 13 lei... Şi am scris eu, preutul Neculai din Pojorîta, cu zisa lui Andrieşoaie, aceasta, la let 7283 <1775> iunie 29" (II, p. 243); „Să să ştie de cînd am ieşit de la şcoala dascălului Chiriac, la anul 1811 dechemvrie 21 şi am întrat la isprăvnicia Ieşului, la anul 1812 ghenar 8, în vreme preînalt exelenţie sa domnul gheneral, sfetnic de taină, sănător şi proedos divanurilor Cnejii Moldavvii, Valahiei şi cavaler, Vasilie Ivanovici Crasno Milaşăvici. Şi m-am dat supt povăţuire dumisale banului Toader Carp, fiind ispravnic, şi cu dumnealui spatarul Costantin Catargiu şi dumnealui sulgeriu Ianachi Adam samiş. 1812 ghenarie 10. Toader Buzilă" (III, p. 297); „Să să ştie de cînd au intrat măria sa Scarlat Alexandru calimah voievod, în anul 1812 noiembrie în 23; zioa era vineri, la şasă ceasuri din zi. Alexandru" (III, p. 306); „Să să ştie că la anul 1846 dechemvri 18 zile, la 6 ceasuri din zi moldoveneşti, s-au sfîrşit părintile mitropolitul Veniamin, fiind hirotonit la mănăstirea Slatina. Şi au şăzut acolo cinci ani fără o lună" (IV, p. 328); „Să să ştii di cînd au întrat nemţii în Ţara Moldavii, la anul 1854, pi la 5 săptemvri, şi au ieşit moscalii, ci erau trecuţi pisti Dunări ca să cuceriască pe turci, pentru libirare creştinilor din Ţara Turciască. Iar nemţii au şăzut în ţară de la 1854 săptemvrie 5 pînă la 1857 marti 20 şi s-au dus în ţara lor. Însă cît au şăzut au făcut mari pozni; au omorît pisti 250 oameni cu înjungheri di baiiuneti şi cu cuţîti şi cu mari greu ni-au scăpat Dumnezău de dînşii, prin agiutorul franţujilor. Am scris aice ca să să pomenească multi vremi, la anul 1857 marti 20. Dimitrii Zdrobiş sardar" (IV, p. 511).

Dar cine sînt cei care au scris „ca să să ştie"? Din însemnări se poate observa că unii sînt oameni cu oarecare ştiinţă de carte, scribi în cancelariile domneşti, boiereşti sau bisericeşti, logofeţei, preoţi, dascăli, care au copiat cărţi la poruncă sau îndemn şi cu cheltuiala celui care comandă cărţi: „Această carti s-au scris, după cum să vedi, cu osărdiia şi toată cheltuiala robul(ui) lui Dumnezău Iordachie Darie biv vel pah(arnic), ispra(vnic) ţinutului Neamţului, în anul de la întruparea Domnului 1772 avgust 2, de Costandin Stăncescu" (II, p. 209); „*Hronografu* care să cheamă moldoveneşte *Scrisoare anilor*, scris cum să va arăta înnainte, cine au scris. Şi s-au scris în zilele preluminatului şi preînnălţatului domnu şi stăpînitoriu a toată Moldavia Ioan Grigorie Alexandru Ghica voievoda, în anul de la zidire lumii 7274, iar de la întrupare lui Dumnezeu cuvîntul, 1766, luna martie 27 de zile, întru pomenire răposaţilor domni a pămîntului Moldovii, cu toată cheltuiala post(elnicului) Alexandru Hurmuzache" (II, p. 156); „Cu bunăvoinţa şi blagoslovenia a preacinstitului sf(i)nţiei sale părinteli chir Sofronii ieroschimonahul arhimandritul sf(i)ntelor mănăstiri a Neamţului şi al Secului, scosu-s-au această carte, *Canoanele Născătoarei de D(u)mnezeu*, de pre limba slovenească pre limba românească şi s-au şi scris" (III, p. 24).

Alţi „autori" ai însemnărilor sînt cititori ai cărţii care, aflaţi în posesia temporară sau definitivă a acesteia, îşi lasă impresiile de lectură: „Am cetit şi eu întru această cărtecică cari iaste foarte învăţătoare de om hristian şi cini va ceti aice şi cu minte mai vîrtos să înţăleagă. 1846 fevruari 6. Costantin Nacu" (IV, p. 317); "Această carte vrednică de citit e nouă, moldovenilor, şi de mare folos" (IV, p. 581), după cum aflăm dintr-o însemnare de pe un exemplar al *Descrierii Moldovei*. Pe un manuscris din 1798 un cititor recunoaşte frumuseţea cărţii, dar nu este convins de cele citite şi scrie cu nemulţumire: „Şi eu, cel mai jos iscălitu pe această *Istorie* am cetit. *Istorii* sînt minunate, dar nu sînt adevărate. 1798 ian(uarie). Miron didascalos" (III, p. 24). Unii „autori" dau sfaturi pentru cei care vor să însemneze ceva pe vreo carte: „Fiiule, cîndu scrii ceva pe vreo carte ce iaste cinstită, nu scrie fieştece, nici neîngriji, ce scrie ce iaste de treabă. Căci cît va trăi acea carte, slova ta încă va fi acolo, şi sau te va lăuda, sau te va huli" (I, p. 528).

BDD-R12 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 09:50:37 UTC)

Adesea copiștii notează numeroase scuze exagerate pentru greşelile pe care le va constata cititorul: „Tuturor cui s-a întîmpla să citiască pe această carte, cu toată smireniia şi cu toată umilința me mă rog, aflînd greşeală în cuvinte sau ori în ce, cu duhul blîndeților să îndreptați, iar pe mine păcătosul să mă iertați, fiindcă deodată am şi tălmăcit-o şi am şi scris-o, şi poate or fi şi greşale. Îndreptați, fraților, şi mă iertați, milostivul Dumnezău să vă ierte şi pre voi pre toți, amin" (II, p. 139).

Însemnările de pe cărți dovedesc că în secolul al XVII-lea lăcaşurile de cult sau comunitățile sătești din Moldova posedau o adevărată zestre culturală, deoarece cartea devenea obiect de danie făcută bisericii satului sau unei mănăstiri, chiar dacă aceasta era procurată pe cheltuială proprie a donatorului. Aceste acte de danie nu se făceau întîmplător, ci la marile sărbători creştine, cînd toți membrii comunității erau prezenți.

Statutul sociocultural al donatorilor de carte, psihologia de masă sau cea individuală, dar şi comportamentul uman sînt reflectate în însemnările de pe cărți. Iată cîteva exemple în acest sens: „Această sfîntă carte, *Tipic*, a făcut-o smeritul arhiepiscop şi mitropolit al Sucevei, Anastaiea Crimca, întru pomenirea părinților lui, Ion Crimca şi Crîstina, şi a dat-o la nou-zidita sa mănăstire Dragomirna, unde este hramul Pogorîrea Sfîntului Duh" (I, p. 172); „Cu voia Tatălui şi cu ajutoriul Fiului şi săvîrşirea Sf(întului) Duh, dreptmăritoriul şi de Hristos iubitoriul Io Ştefan voievod, cu mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovii, fiul dreptmăritoriului Ştefan Tomşa voievod, domnia sa a binevoit şi a dat şi s-a scris acest sfînt *Tetraevanghel*, care l-a dat la nou zidita sa mănăstire Solca" (I, p. 164); „Să să ştie că această carte anume *Octoih*, este cumpărată împreună cu alte cărți, anume un *Triod*..., o *Liturghie*, o *Psaltire mică*, un *Catavasier* de cel cu tri: grecesc, ruseşte, rumâneşte, cumpărat de satul Solonețul împreună cu satul Todireşti, la biserica din Soloneț, unde se prăznuieşte hramul Sfeti Nicolae..." (II, p. 265). Se observă din însemnările de mai sus şi din majoritatea celor cuprinse în volumele la care ne referim că, de cele mai multe ori, motivele donațiilor aveau conotații religioase.

Examinînd însemnările vechi de pe cărți se poate constata un fapt interesant: cărțile nu sînt doar odoare bisericeşti, fapt dovedit de formule precum: „această sfîntă" sau „sfîntă şi dumnezeiască" cu care încep aproape invariabil însemnările, ci ele sînt tratate ca nişte ființe, atunci cînd sînt răscumpărate. În acest sens, găsim pe un *Minei pe luna octombrie*, din 1676: „scriem şi mărtorisim cum am răscumpărat această carte den mîna cazacilor, c-au fost robită" (I, p. 281), iar de pe o *Evanghelie* de la Bucureşti, din 1682, aflăm: „Această carte spun tătarii că au luatu din Țara Românească, că dacă ar fi fost din țara noastră nu ar fi adus-o la noi, pentru că să aude de (unde o au) scos. Şi este (dez)robită din robie d-a trie oară, şi au vinit un tătar şi am răscumpărat-o" (I, p. 296). Aceste însemnări evidențiază măsura valorii cărții care, simbolic, este asimilată obiectelor de cult. De aceea, grija față de cărți îi determina pe cei care făceau însemnări să recurgă la afurisenii sau la blesteme inspirate din hagiografia creştină, după cum reiese dintr-o însemnare pe un *Apostol* din secolul al XVI-lea: „Iar cine ar îndrăzni să o vîndă, acela să fie de trei ori blestemat şi proclet şi anatema de Domnul Dumnezeu, făcătorul cerului şi al pămîntului, şi de cei 318 Părinți de la Niceea şi de toți sfinții care au plăcut lui Dumnezeu" (I, p. 64).

Multe cărți fac obiectul unei moştenirii sau au constituit prilej de judecată: „Să să ştie că acestu sfîntă carte, anu(me) *Prologar* au rămas de la ne(nea), po(me)nitu Isac, Du(m)nezău să-l ierăte. Şi după mortea nenii s-au sculat unchiul meu, preutul La(z)ăr ş-au luat şi au ținut-o la dînsul multî vreme. Apoi eu, trebuindu-mi cartea, ştiind că au rămas de la neani, i-am dat strînsoria să-mi dea cartea. Iar el, nevrînd să-mi dea cartea, (zi)cînd că au dat surori meali

BDD-R12 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 09:50:37 UTC)

Ileanii 2 zloţ pe vremea unii fomeţi apoi mărgîndu noi cu uncăl meu cu preutul Lazar Vasil la giudecat(ă), giudecata au zis să dau acei 2 zloţi păntru suru-mia, să-i eu cartea" (I, p. 427).

Însemnările de pe cărţi oferă informaţii bogate privitoare la circulaţia cărţilor româneşti şi a preţurilor acestora. Se verifică faptul că procurarea unei cărţi presupunea un efort financiar din partea cumpărătorului şi, de aceea, uneori eforturile erau colective pentru achitarea contravalorii cărţii, după cum reiese dintr-o însemnare din 1753, de pe un *Penticostar* din Iaşi: „Izvod de cumpăratura acestui Penticostar...să s(e) ştie anume: 2 lei pol, 6 bani, au dat Măgăreştii; 1 leu pol au dat Cheptăneştii; 4 pol, 8 bani, au dat Andrei căp(itanul) şi Săhăidac, 1 leu, 6 pol au dat, amin, streini. Fac 6 lei 8 paral(e)" (II, p.18) sau dintr-o însemnare din 1814, de pe un *Apostol*: „Însămnare pentru păralele cari s-au cumpărat acest Apostol, cari anumi s-au însămnat: Dănilă staroste, 1 leu; Ion Vrabie, 1 leu; Sămion cojocar 30 părale; Apostol Rusu, 20 părale; Lupu cojocar, 10 părale; Mihai ciubotar, 10 părale; Apostol Său, 20 părale; Vasile a Neculăsăi, 1 leu; Ion Pleşa, 20 părale; Vasile Savin, 1 leu; Ile văcari, 30 părale; Ion Mihălache, 1 leu; Vasile Ursu, 1 leu; Ioniţă Istrati, 1 leu; Ioana vădana, 30 părale; Toader Pintilei, 1 leu; Parfene a Cărstînii, 1 leu; Vasile Bunic, 1 leu; Maftei a Păvăloai, 20 părali; Luca Tomii, 10 părali; Toader Vreme, 20 părale; Ion, Andrei, Toma, 20 părale; Gavril sin More mazil, 14 lei; Roman Savin, 1 leu; Nechifor Cepuc, 20 părale; Gavriluţă, 10 părale; Neculai ciubotar, 20 părale; Ghiorghe Dodu, 1 leu; Dănilă Vărzari, 20 lei, Vasile Dănilă, 20 părale" (IV, p. 572).

Cercetarea însemnărilor păstrate pe diferite cărţi evidenţiază faptul că, uneori, preţul unei cărţi era compus nu numai din bani, ci şi din produse agro-alimentare: „ Izvod de ce am dat, bani, lei, să să ştie: 16 bani, întăi, sara, la noi; 6 bani o oc(ă) vin la Crîngu; (6 bani) o oc(ă) vin Costachi cărăuşu; 2 pot(ronici) ce am mai dat(u); 12 bani mai dat dup(ă) cas(ă) Cozmei; 19 bani, tij, un peşte; 16 bani, tij, un peşte; 14 bani tij, înc(ă) unu; 10 bani Toma", pe o *Psaltire*, înainte de 1709 (I, p. 371).

Parcurgînd paginile celor patru volume, cititorul poate afla informaţii bogate şi despre circulaţia banilor în Moldova: „Acest *Tetraevanghel* a fost robit de păgînii tătari şi nu se ştie de la ce loc a fost înainte şi cine l-a făcut. Şi l-a răscumpărat robul lui Dumnezeu pan Ioan Golîi, mare logofăt, şi a dat pe dînsul 1200 de aspri" (I, p. 87); „Să să ştie de această carte că o am cu(m)părat eu, popa A(n)tonie, şi am dat o iapă întărniţată şi i-am rupt preţul de 25 de flo(rin)ţi" (I, p. 219); „Preţul florinului se trece la prezenta socoteală cu 6 groşi şi 90 parale, socotindu-se ducatul, adică cu un gros şi 60 de aslani florinul" (II, p. 565); „Această *Strastie* cu *Triodul* este cumpărată de mine şi de lăcuitorii Cioboroni în taleri 70" (III, p. 451); „Aceste cărţi greceşti de faţă, adică: 12 *Minee*, un *Octoih*, un *Triod*, un *Penticostar*, o *Psaltire*, un *Apostol* şi o sfîntă *Evanghelie* şi un *Ceaslov mare*, s-au cumpărat de către pren evseviosul sava Corne diac de vistierie pentru 15 bani olandeji" (IV, p. 390). Asprul, florinul, ducatul, talerul, leul sînt doar cîteva dintre monedele care au circulat în Moldova, după cum reiese din studierea preţurilor cărţilor. Se confirmă faptul că de la mijlocul secolului al XVII-lea, ca o consecinţă a declinului politic în care se afla Moldova, piaţa monetară a acesteia a ajuns să fie deschisă către o diversitate de monede emise în întreaga Europă[8].

[8] În această epocă s-a impuns talerul-leu olandez, o monedă de argint foarte populară în întreg Imperiul otoman datorită titlului ridicat şi însemnelor foarte clar reprezentate. Popularitatea talerului-leu era însă atît de mare, încît s-a ajuns ca, după încetarea efectivă a circulaţiei sale, să fie identificat cu însăşi noţiunea de monedă. Astfel a apărut o monedă de calcul numită leu, divizată în 40 parale.

BDD-R12 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 09:50:37 UTC)

Variația prețurilor din însemnări poate demonstra şi o creştere a numărului tipăriturilor, mai ales începînd de pe la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, fapt firesc avînd în vedere sporirea numărului de tipărituri şi copii manuscrise, precum şi a cunoscătorilor de carte. Însemnările din această perioadă surprind unele dintre cele mai tensionate momente ale istoriei secolului al XVIII-lea, şi anume: războaie, schimbările dese de domnie, epidemii, cataclismele naturale, execuții publice.

Pe o *Carte românească de învățătură* din Iaşi, de la 1643, un preot notează: „Cinstit şi al nostru bun prieten F. M. (îți scriu) să ştii de cînd au venit muscalii în Țara Moldovei şi s-au lovit cu turcii în (Stănileşti) pe Prut şi s-au bătut 3 zile şi trei nopți şi cînd a fost a patra (zi) ei nu s-au întors, ş-au venit tătarii ş-au prădat Țara Moldovei. Şi eu, preotul Miron, am fost în Codru Tigheciului, înconjurați de tătari, 12 săptămîni, (în) căşi de pădure, pînă cînd oastea moschicească a lovit Brăila ş-au bătut-o şi s-au dus moscalii în țara lor, şi au venit domn din nou în scaun Neculae voievod".

Însemnările surprind şi schimbări de domnie, maziliri şi înscăunări: „La 1819 iunie 13, s-au mazilit prăpădenie oamenilor Scarlat Calimah voievod, făcîndu-să domn în loc măriei sa Mihail Gligorie Suciu voievod la Moldova, îmbrăcînd caftan de domnie din dragoman mari a porții" (III, p. 494).

Pe un *Ceaslov* din Iaşi este consemnată execuția înfricoşătoare a celui care îl atacase pe mitropolitul Iacov al Moldovei: „La letu 1796 mart(ie) 16 zăle, la 4 ceasuri din ză, în domn(ie) mării sale priînălțatului domnii măriia sa Ioanu Alecsadru Calemah v(oie)vod, s-au întîmplat în scara curții un omu, anumi Toadir Cheiribău, au îngiungheatu pe preaosfinții(a) sa părintele chirio chir Iacob, arhiapis(o)p şi mitropolitu Moldavi. Şi pi cil ticîlos l-au pedepsit cu tăiari în patru părți, i-au împărțăt trupul şi l-au pusu în patru locuri. Şi am scrisu eu, ca să mă pomine(a)scă, T(e)od(or) Vîrnav" (III, p. 21).

„Micii cărturari" surprind şi groaza provocată de ciuma care devenise endemică la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi în secolul următor: „Leat 1797, în vremea cînd au fost mare...ciumă...au murit creştini" (III, p. 13); „Şi în vreme aceie s-au făcut zurbalîc mari pentru pricina ciumii, zicînd vodă cu boierii Ieşului că esti ciumă şi vinde calintiriurile pînă la o sută de mii de lei. Şi au priceput norodul şi s-au sculat cu jalbă ca să să jăluiască. Şi mărie sa Scarlat Alexandru Călimah voivoda au poroncit arnăuților să împuşci în norod. Şi s-au făcut mari zurbalîc că au rădica pre preosfinție sa şi esarhu Viniimin Negel, ca să scoată pre vodă din curti, să ie-l dii pre mîna lor. Şi au stătut preosfinție sa şi au făcut paci şi s-au liniştit" (III, p. 455).

Tot sub semnul lui Thanatos stau şi cutremurele. De pe un *Minei* din 1638 aflăm: „Să se ştie de cînd s-au cutremurat pămîntul di au căzut multe sfinte mănăstiri. Atunce au căzut şi sfînta Golăe din Ieşi, şi la cestu cutremur multe morți de om s-au făcut şi pămîntul a crăpat pe multe locuri. Şi s-au cutremurat miercuri" (I, p. 483). Din alte însemnări aflăm că în secolul al XVIII-lea cutremurele au avut o frecvență neobişnuită: „În 1761 aprilie 18, ziua miercuri, ora 2 din zi, în timpul domniei preaînălțatului nostru domn Ioan Ioan Teodor voievod, în Moldova fiind, a fost mare cutremur, păstorind preasfințitul mitropolit al Moldoviei chir Gavriil, fratele acestuia. Şi am scris eu, Constantin Chefalas" (II, p. 108); „Si ştie de cîndu s-au cutremurat pămîntul în zilele preaînălțatului domn Costandin Mihai Şuțul voievod, în văleat de la zidirea lumii 7380 <1772> noiembrie 27" (II, p. 211).

Privind doar prin prisma acestor evenimente, s-ar putea crede că însemnările surprind doar tristețea, dar cititorul care îşi va face „iscusită zăbavă" pentru a parcurge cele patru volume ale *Însemnărilor de pe manuscrise şi cărți vechi din Țara Moldovei* va avea bucuria descifrării sensibilității unei epoci. Bogate în informații utile tuturor celor interesați de a se

BDD-R12 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 09:50:37 UTC)

împărtăşi de spiritualitatea epocii, *Corpusul* editat de cei doi renumiţi istorici este recomandat şi lingviştilor, cu precizarea făcută de editori în *Prefaţă* că, din cauza faptului că nu au intervenit în transcrierile textelor româneşti reproduse după ediţii anterioare, lingviştii interesaţi de aceste texte trebuie să fie prudenţi în folosirea acestora, datorită marii diversităţi a regulilor fonetice adoptate de editori. (Ionela ENE)

BDD-R12 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 09:50:37 UTC)